

**ЕТАПИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ БІБЛІОТЕК ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ І США:
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА**

*Тетяна Колесникова, директор НТБ Дніпропетровського національного
університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна*

**THE COMPARATIVE ANALYSIS OF INFORMATIZATION STAGES OF
UNIVERSITY LIBRARY IN UKRAINE AND USA**

*Tatyana Kolesnikova, the Director of the Scientific and Technical Library of Dniepropetrovsk
National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan.*

В статті розглянуті основні етапи інформатизації бібліотек вищих навчальних закладів України та США, проведена їх порівняльна характеристика. Окреслені основні завдання кожного етапу інформатизації.

Ключові слова: інформатизація бібліотек ВНЗ, модернізація бібліотек, інновація бібліотек, трансформація бібліотек, бібліотечно-інформаційний центр.

The article covers the key stages of information libraries of higher educational institutions of Ukraine and the USA. There are the comparative characteristics and the basic objectives of each stage of informatization in the report.

Keywords: informatization of libraries, library modernization, innovation libraries, transformation of libraries, library and information center.

Актуальність даної теми зумовлена фактом того, що інформаційне суспільство в сучасних умовах обумовило формування нової парадигми діяльності бібліотек ВНЗ. Практично це вбачається в переході бібліотек від документальної до інформаційної та когнітивної парадигм розвитку. Це підтверджується і станом функціонування системи бібліотек України [1]. Динамізм перетворювань в бібліотечно-інформаційній сфері вишів, необхідність адаптації до впливу швидко змінюваного зовнішнього середовища, загострення конкуренції на ринку освітніх послуг зумовлюють відмову від стратегічного в минулому напрямку – володіння документними ресурсами до цілеспрямованої діяльності, орієнтованої на гарантування доступності інформації, забезпечення користувачів інтегрованим та синтезованим інформаційним ресурсом, стимулювання до використання інформації та знань в усіх підсистемах суспільства.

Процеси інформатизації знаходяться в постійній залежності від новітніх інформаційних технологій (НІТ), пристосовуючись до них в процесі їх розвитку. У. Дайзард відмічав факт того, що «в коммунікаційній і інформаційній сферах нові технології уже давно не розвиваються лінійно, по времени отделенные друг от друга десятилетиями с

достаточними промежутками времени для того, чтобы общество ...адаптировалось к ним. ...Сейчас мы имеем дело со множеством взаимно конвергировавшихся технологий, которые вынуждают нас немедленно делать выбор и оставляют ...все меньше времени для исправления ошибок» (рос) [2, с. 345]. Активне застосування в практиці роботи бібліотек вищої школи як базових ІТ (гіпертекстових, мультимедійних, телекомунікаційних, технології програмування, баз даних, захисту інформації та ін.), так і спеціальних (бібліографічних, архівних, видавничих, музейних, науково-аналітичних, рекламних та ін.) потребує якісних змін і підвищення вимог до підготовки та перепідготовки бібліотечно-інформаційних фахівців.

Розгляд дефініції «інформатизація бібліотек ВНЗ» як процесу їх інтеграції в єдине інформаційно-освітнє середовище шляхом створення в них оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб реальних і потенціальних членів освітньої спільноти на основі формування і використання різноманітних інформаційних ресурсів [3, с. 111], знаходить підтвердження в практиці сучасних бібліотек. Бібліотеки вищої школи вступили до нової фази поступової трансформації в інтегральні бібліотечно-інформаційні центри (БІЦ) [3-10]. Такі центри об'єднують в собі функції та сервіси традиційної бібліотеки з наданням користувачам інформації на будь-яких носіях – від паперових до телекомунікаційних. Вони забезпечують вузівській спільноті вільний доступ до глобальної мережі з метою отримання інформації для навчання та проведення наукових досліджень. В БІЦ накопичуються і систематизуються всі види інформації і забезпечується сучасний рівень підтримки освітніх процесів. За думкою Я. Л. Шрайберга, при цьому неминуче відбувається зміна основної парадигми розвитку вузівської бібліотеки – від накопичення інформації до надання інформації, розподіленої по віддалених місцях зберігання, в тому числі в Інтернеті [10].

Практика інформатизації бібліотек вишів в Україні свідчить про те, що вони відтворюють аналогічні процеси, які відбувалися в цій сфері в зарубіжних бібліотечно-інформаційних структурах. Аналіз досягнень іноземної бібліотечної науки та практики з даної проблеми є дуже важливим. [3, 4, 10]. Це дає можливість не повторювати помилок, а динамічно втілювати найбільш ефективні підходи в практику роботи.

Дана стаття має за мету визначення основних етапів інформатизації бібліотек вищої школи України та США, проведення порівняльної характеристики напрямків і завдань інформатизації в умовах сучасної трансформації бібліотек ВНЗ. Для досягнення мети необхідним є вирішення наступних задач: провести контент-аналіз матеріалів медіа-простору та друкованих видань з теми дослідження; виокремити основні напрямки і завдання інформатизації бібліотек вишів України і США; зробити аналіз передумов впровадження та

активного розвитку процесів інформатизації бібліотек ВНЗ США; виявити відмінності та східні риси у реалізації завдань інформатизації бібліотек вищої школи України і США.

Розгляд теми дослідження потребує звернень до праць вітчизняних та закордонних фахівців бібліотечно-інформаційної сфери: Н. І. Апшай, Пітера Брофі, І. О. Давидової, В. Г. Дригайла, Т. В. Єрмоєнко, В. О. Ільганаєвої, А. І. Земскова, О. Г. Кириленка, Л. С. Кислюк, Т. М. Костирко, Г. В. Шемаєвої, Я. Л. Шрайберга. Але недостатньо дослідженим залишається питання характеристики етапів інформатизації бібліотек ВНЗ України та бібліотек вишів розвинутих держав світу шляхом проведення порівняльного аналізу.

Досліджуючи стратегічні орієнтири розвитку бібліотек вищих навчальних закладів в умовах реформування освіти України, Н. І. Апшай відзначає визначальний вплив на їх функціонування і розвиток загально цивілізаційного процесу формування інформаційного суспільства і соціально-політичних та економічних змін, що зумовлюють трансформацію освітньої сфери [5]. Науковець виділяє в інформатизації бібліотек вишів три основних напрямки – автоматизацію бібліотечних процесів, формування електронних бібліотек, опанування Інтернет-технологій. Інтеграція цих напрямків є технологічним фундаментом трансформації сучасної бібліотеки і створює підґрунтя щодо визначення її стратегічних орієнтирів.

Розглядаючи сьогоденний стан бібліотек ВНЗ держави та стратегічні орієнтири їх подальшого розвитку, український теоретик і практик бібліотечної справи О. Г. Кириленко відмічає [9], що важливими напрямками інформатизації, які обумовили розвиток технологій ресурсонакопичення, ресурсозбереження та ресурсовикористання в бібліотеках, є: 1) максимальне використання можливостей інформаційного моніторингу; 2) формування у структурі книгозбірень електронних бібліотек; 3) розвиток кооперації і координації бібліотек у створенні інформаційних продуктів та послуг; 4) інтеграція бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування; 5) організація ефективного доступу до світових інформаційно-бібліографічних ресурсів у режимі on-line; 6) надання користувачам можливості навігації в інформаційних ресурсах за профілем ВНЗ; 7) створення в локальних мережах ВНЗ єдиних комп'ютерних, телекомунікаційних, програмних технологій, які забезпечують єдині підходи до створення, зберігання та доступу до інформації. Серед подальших напрямків інформатизації бібліотек вишів, які потребують обов'язкового проведення комплексу робіт на загальнодержавному рівні, О. Г. Кириленко відмічає необхідність підвищення кваліфікації бібліотечних працівників України в роботі з інформаційними технологіями та інтеграцію інформаційних ресурсів бібліотек України на основі освоєння інформаційних технологій інтегрованих електронних каталогів і повнотекстових баз даних [9, с.6].

Відомо, що інформатизація університетських бібліотек у США розпочалася майже на 20 років раніше, ніж на пострадянському просторі. На активність і швидкість її процесів вплинув ряд історично складених факторів, які й досі обумовлюють стратегічний розвиток бібліотек ВНЗ держави. Головною з цих передумов по глобальності впливу є ранній вступ Сполучених Штатів Америки в стадію інформаційного суспільства. Російська дослідниця Т. В. Єрмоєнко в своїх дослідженнях підкреслює, що бібліотекарям США першими в світі довелося усвідомлювати себе в реаліях нового етапу еволюції суспільства, при цьому для університетських бібліотек розвиток інформаційної функції, тобто тих напрямків роботи, які надавали в результаті підвищення ефективності інформаційного сервісу для користувачів, ще більше стимулювався стрімким процесом інформатизації вищої освіти держави [3, с. 113].

Ще однією сприятливою передумовою для позитивного розвитку інформатизації університетських бібліотек США можна вважати пріоритет цієї держави в розробках глобальних комп'ютерних мереж. Наслідки, які витікають з дій даної передумови, мають революційне значення для бібліотечної діяльності в США. Це, наприклад, стосується відповідного мовного наповнення Інтернету, що привело до кардинальних змін технологій роботи бібліотек і стало одним із напрямків їх інформатизації. За даними проекту Web Characterization Project, який реалізується Онлайновим комп'ютерним бібліотечним центром (OCLC), в 2001 р. 73% Web-сайтів, відкритих для публічного доступу в Інтернеті, були англійськими (для порівняння: німецькомовні – 7%, на японській мові – 5 %, на французькій – 3%; на російській – 1%); 47% Web-сайтів було створено в США (для порівняння: в Німеччині – 5%, в Японії та Канаді – по 4%, в Великій Британії – 3%). В результаті, Інтернет стає для бібліотек США, могутнім джерелом інформації. Працівники бібліотек використовують його як величезний і постійно поновлюваний банк довідкової, наукової і освітньої інформації, що довів свою надійність і став не тільки рівноцінною, але й більш переважною заміною ряду друкованих видань [3, с. 114].

Розвиток такого пріоритетного напрямку інформатизації університетських бібліотек США як опанування Інтернет-технологій спирається на високу якість телекомунікаційної інфраструктури в державі та високий ступень комп'ютеризації американського суспільства. Результатом цього є створення в бібліотеках практично всіх регіонів сприятливих умов для віддаленого доступу до електронних ресурсів та розповсюдження бібліотеками вишів власних продуктів та послуг серед віддалених користувачів, в першу чергу, викладачів і студентів ВНЗ.

Головний вектор перетворювань діяльності бібліотек ВНЗ знаходиться в площині використання електронних ресурсів. Проекти по створенню цифрових електронних бібліотек, електронних резервних колекцій (E-Reserve), удосконаленню власних віртуальних

представництв в Інтернеті – бібліотечних Web-сайтів, придбання проблемно-орієнтованих комерційних БД, розширення сервісних послуг, урізноманітнення корпоративних проєктів університетських бібліотек, впровадження нового рівня професійних комунікацій, виступаючи стратегічною лінією розвитку, підтверджують тенденцію сучасного етапу бібліотек ВНЗ США – орієнтацію на обслуговування користувачів повними текстами в режимі віддаленого доступу. Така діяльність бібліотечної спільноти США, яка супроводжується швидкими темпами освоєння нею передових інформаційних технологій, привела до підвищення престижу бібліотек, до широкого визнання їх суспільної ролі як центрів інформації.

Англійський бібліотекознавець Пітер Брофі, торкаючись питань інформатизації книгозбірень, відзначає такі її напрямки, як впровадження автоматизованих систем і технологій, Інтернет і мультимедіа, електронні бібліотеки. При цьому необхідним є навчання бібліотекарів та користувачів роботі в електронному середовищі [4]. Для прикладу учений наводить наступні факти: ще в 1993 р. комітети по фінансуванню вищої освіти Англії, Шотландії, Уельсу і Північної Ірландії виділили додаткові кошти на реалізацію таких проєктів, як програми розвитку бібліотек по використанню потенціалу інформаційних технологій та програми з розвитку електронних бібліотек - «eLib» (Electronic Libraries Program) [4, с. 60].

Стурбованість наукової спільноти забезпеченням доступу до наукових фондів дозволила голові Бібліотечного комітету Великобританії професору Единбурзького університету Майклу Андерсону у 1996 р. підкреслити в своїй доповіді необхідність співпраці всіх найбільших бібліотек держави з метою надання науковцям всебічної підтримки у їх дослідженнях. Результатом цього стало прийняття Бібліотечної програми підтримки наукових досліджень Research Support Libraries Programmer (RSLP). Ця програма, яка виділила на 1999-2002 академічні роки біля 30 мільйонів фунтів стерлінгів, дозволила розвинути процеси інформатизації університетських бібліотек у чотирьох наступних напрямках: підтримка доступу до фондів основних бібліотек; сумісні проєкти в області управління фондами; підтримка досліджень в області фондів з гуманітарних та суспільних наук; цільова ретроспективна конверсія каталогів [4, с.69].

Тема щодо різних аспектів інформатизації є провідною під час проведення фахових міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій та форумів в сфері бібліотек вищої школи. Так, Джон Вилбенкс (Масачусетський Технологічний інститут), один з доповідачів на 28-й Міжнародній конференції бібліотек технічних університетів (ІАТУЛ), підкреслив: «Якщо раніше знання означало продукт, то зараз, і тим більше в майбутньому, знання – це мережева взаємодія, а бібліотеки – це вузли даної мережі» [11]. Аналіз доповідей

фахівців-практиків при розгляді інформатизації бібліотек ВНЗ як процесу дозволив виокремити наступні її напрямки: автоматизація (комп'ютеризація) діяльності бібліотеки; впровадження інформаційно-комунікаційних технологій; розвиток електронних освітньо-наукових ресурсів; формування інформаційної культури; підготовка фахівців для професійного використання можливостей нових інформаційних технологій (для роботи в інформаційному середовищі).

В бібліотекознавчих дослідженнях застосування методу порівняльного аналізу використовується давно і плідно. Визначний російський бібліотекознавець М. С. Карташов трактує порівняльний метод або аналіз наступним чином. Це «...метод уяснения качеств или свойств библиотечного объекта (процесса, явления) путем сравнения с другими его качествами или свойствами или с качествами (свойствами) другого явления» (рос.) [12, с. 104]. Застосування порівняльного аналізу до праць вітчизняних та закордонних учених щодо обґрунтування ними основних поглядів на напрямки інформатизації бібліотек вищої школи, узагальнення отриманих результатів дозволило сформулювати ряд загальних моментів щодо їх визначення. На нашу думку, основними напрямками інформатизації бібліотек ВНЗ в умовах реформування вищої освіти є: 1) створення умов засвоєння необхідного рівня автоматизації діяльності і входження до відповідних інформаційних мереж; 2) забезпечення безперешкодного доступу до інформації користувачам; 3) створення відповідної системи доступу, представлення, використання інформації в галузі освіти; 4) забезпечення представництва генеруємої у ВНЗ інформації в інформаційних мережах. Головним чинником реалізації цих напрямів є зміна традиційних бібліотечних функцій та поява нових, які обумовлюють провідну роль бібліотек в інформаційному суспільстві – роль виробника електронних ресурсів та інформаційного посередника і навігатора в інформаційному просторі. Але в той же час, аналіз діяльності бібліотек ВНЗ щодо формування інфотехносфери свідчить про те, що в реалізації змісту напрямків діяльності у сферах комп'ютеризація, інформатизації та соціокультурної діяльності не існує чіткого розмежування.

Незважаючи на те, що в ході проведення інформатизації бібліотеки вишів різних країн виконували і виконують в цілому одні й ті ж завдання, все ж в їх діях існують певні розбіжності. В. О. Ільганаєва підкреслює, що «механізм реалізації та вибору першочергових завдань інформаційної політики в різних країнах залежить від стану економіки, високотехнологічних галузей виробництва, соціально-комунікативного сектора, рівня інформатизації, розвитку засобів зв'язку, телекомунікацій, загального соціально-культурного, політичного середовища країни» [1].

У вітчизняній бібліотечній справі і в бібліотеках ВНЗ як її підсистемі склалася тенденція, діюча і по сьогодні, з виконання всіх бібліотечно-інформаційних робіт власними силами. Це, наприклад, стосується виконання головної задачі інформатизації на її першому етапі, автоматизації, – створення електронного каталогу (ЕК). Так, відмінність процесів автоматизованої каталогізації бібліотек вишів США полягає в тому, що вони вже на першому етапі (в 70-і рр. ХХ ст.) об'єднали свої зусилля у створенні ЕК і почали обмінюватися даними в корпоративних бібліотечних мережах. В нашій державі початок автоматизації книгозбірень припав на другу половину 80-х років ХХ століття, але й досі в Україні процес введення записів до ЕК здійснюється сепаратними зусиллями кожної окремої бібліотеки. Це знижує темпи і якість створення ЕК, веде до дублювання робіт і нераціонального використання фінансів. Американський бібліотекознавець С. Маккалум, відвідавши російські бібліотеки ВНЗ, відмітила: «Мне трудно понять, почему библиотеки не обмениваются данными. В Америке такое немыслимо, потому что в бюджет комплектования входит и стоимость обработки книги, так что без обмена данными невозможно экономить средства» (рос.) [13, с.17.]. Ще однією відмінністю бібліотек закладів освіти США від вітчизняних є їх багаторічний успішний досвід аутсорсингу, коли зовнішні провайдери виконують за контрактом певні роботи, пов'язані з бібліотечно-інформаційною сферою. Використання бібліотеками розвинутого інформаційного ринку продуктів (АБІС, комерційних електронних ресурсів) і послуг є ефективним інструментом інформатизації.

Удосконалення новітніх інформаційних технологій (НІТ) приводить до зміни завдань, вирішуваних в процесах інформатизації. Розглянемо реалізацію завдань інформатизації, враховуючи трьохфазну концепцію американських учених Р. Веста (Каліфорнійський державний університет) та П. Лімана (Каліфорнійський університет в Берклі) щодо поетапності процесу впровадження НІТ [14]. Т. В. Єрьоменко вважає можливим використання даної концепції в сучасних дослідженнях і застосування стадій впровадження НІТ як основи періодизації процесів інформатизації бібліотек ВНЗ [3].

За думкою учених Р. Веста і П. Лімана, на першому етапі інформатизації, етапі модернізації, в тому чи іншому соціальному інституті робиться те, що вже робилось і раніше, але, з допомогою нових технологій, більш ефективно. На другому етапі інформатизації, етапі інновацій, йде експериментування з новими можливостями, які надають нам НІТ. Протягом третього етапу інформатизації, фази трансформації, під впливом НІТ відбувається фундаментальна зміна самої природи соціального інституту, організації.

Розглянемо основні завдання кожного етапу інформатизації на прикладі бібліотек вищої школи України і США, спираючись на трьохфазну концепцію Р. Веста і П. Лімана та

на дослідження з досвіду роботи в американських академічних бібліотеках Т. Єрьюменко [3], Я. Л. Шрайберга [10] і Пітера Брофі [4].

Перший етап інформатизації – модернізація:

- Бібліотеки ВНЗ України (кінець 80-х - перша половина 90-х років ХХ століття) спрямовані на виконання завдань, пов'язаних з початком автоматизації бібліотечно-інформаційних процесів. Це вбачається у тому, що в бібліотеках: розпочато створення електронних каталогів в двох напрямках – ввід нових надходжень та паралельна ретроконверсія карткових каталогів; започатковано впровадження в практику роботи українських бібліотек російських програмних продуктів – АБС «Бібліотека» та «МАРК»; застосовано використання в переважній більшості бібліотек ВНЗ комплексу програмних засобів АБС «МАРК» з використанням в якості стандарту опису бібліографічних даних єдиного для всіх бібліотек машинозчитуваного формату; розпочато навчання бібліотекарів роботі в нових умовах технологізації суспільства. Центром впровадження зусиль працівників бібліотек став процес каталогізації.

- Бібліотеки ВНЗ США (60-70-ті роки ХХ століття): початок масової автоматизації; впровадження онлайн-ових АБІС, активний розвиток комерційних програмних продуктів для бібліотек і набуття бібліотекарями досвіду використання комерційних баз даних (переважно бібліографічних); розвиток систем корпоративної онлайн-ової каталогізації; створення OCLC, ідеологією якого було об'єднання зусиль у створенні в онлайн-овому режимі єдиної зведеної БД національного масштабу для машинозчитуваної каталогізації; розвиток бібліотечних консорціумів через створення бібліотечних корпоративних мереж.

Таким чином, перший етап інформатизації – модернізація відбувався у порівняльних групах в різних хронологічних рамках (з відставанням України майже на 20 років). На її першому етапі, в першій фазі впровадження новітніх інформаційних технологій в обох країнах, виконання завдань зі створення електронних каталогів стало засобом модернізації процесу підтримки традиційних карткових бібліотечних каталогів.

Другий етап інформатизації – інновація:

- Бібліотеки ВНЗ України (друга половина 90-х років ХХ сторіччя – перша половина першого десятиріччя ХХІ сторіччя) спрямовані на виконання завдань з подальшої автоматизації внутрішніх процесів, переходу до мережових технологій, використанні можливостей Інтернет/Інтранет-технологій, виходу у зовнішній простір. Це вбачається у тому, що в бібліотеках: продовжуються процеси створення ЕК; розробка російського комунікативного формату RUSMARC; початок розвитку корпоративних бібліотечних проектів; перша спроба на теренах держав пострадянського простору створення в Росії центру корпоративної каталогізації «РЦКК», що підтримував ідеологію OCLC, створення

«Російського національного інформаційно-бібліотечного центру ЛИБНЕТ»; створення корпоративних бібліотечних систем за регіональною ознакою (Російський проект «АРБІКОН», Центрально-український корпоративний каталог – ЦУКК, корпоративне об'єднання бібліотек ВНЗ м. Миколаїв); розробка, створення і використання АБІС «УФД/Бібліотека» (Україна), «РБІС» (Росія), «LIBER» (Франція), «ALEPH» (Ізраїль); застосування технологій Z.39-50 (стандарту де-факто для розподіленого доступу до бібліографічних БД); організація в Україні практики доступу до інформаційних іноземних ресурсів: з 1999 р. – до електронних журналів видавництва «Springer» для 98 бібліотек, з 2000 р. – до баз даних «EBSCO», з 2002 р. – до проекту «INTAS» «Доступ до електронних журналів для вчених Нових Незалежних Держав»; поява з 1998 р. пошукових системи Yahoo!, ALTAVISTA, Google; з 2001-2002 рр. – Інтернет починає ставати єдиною глобальною мережею, у бібліотек з'являється можливість виходу в Інтернет, запрацювали нові Інтернет-сервіси – веб-сайти, файлообмінні мережі.

- Бібліотеки ВНЗ США (80-ті роки ХХ століття): перехід на повністю інтегровані АБІС, ринок яких розвивався завдяки збільшенню компаній-вендорів; успішне вирішення завдань ретроспективної конверсії карткових каталогів в машинозчитувану форму як самими бібліотеками, так і за допомогою аутсорсингу; відкриття для користувачів онлайн-каталогів публічного доступу (Online Public Access Catalogs); впровадження автоматизованої книговидачі; широке використання комерційних БД журнальних статей; активне застосування комп'ютерних мереж МБА; розповсюдження оптичних компакт-дисків як нової перспективи в організації доступу до електронної інформації в бібліотеках.

Таким чином, другий етап інформатизації – інновація, який відбувався у порівняльних групах у різних хронологічних рамках, став періодом виконання завдань з широкого застосування НІТ в бібліотечних процесах і створення в бібліотеках умов доступу до електронних ресурсів для користувачів. Цей етап характеризується виникненням якісних змін в діяльності бібліотек ВНЗ.

Третій етап інформатизації – трансформація:

- Бібліотеки ВНЗ України (з 2005 р.) спрямовані на виконання завдань з формування електронних бібліотек, активного створення і представлення власного інформаційного ресурсу в мережі Інтернет, організацію доступу до повних текстів в режимі віддаленого доступу. Це вбачається у тому, що в бібліотеках: здійснено перехід на інтегровані АБІС, які мають увесь спектр забезпечення внутрішніх технологічних завдань бібліотеки і відкриті для онлайн-інтернет-режимів; комп'ютеризовано переважну більшість всіх внутрішніх бібліотечних технологічних процесів; засвоєні технології дистанційного запозичення на основі корпоративної взаємодії бібліотек за протоколами Z39.50; створені електронні

каталоги (включаючи повні ретрокаталоги або імідж-каталоги); розвиваються корпоративні сервіси; активно формуються фонди електронних повнотекстових та мультимедійних документів; створюються сайти/портали, які забезпечують доступ до каталогів, електронних документів, передплачених електронних ресурсів з можливостями розподіленого пошуку та замовлення електронних копій документів; поширюються практики доступу до інформаційних іноземних ресурсів: з 2008 р. – академічної освітньої мережі «УРАН» та вітчизняних наукових журналів – порталу «Наукова періодика України»; формуються електронні бібліотеки та інституціональні репозитарії (стартування з 2009 р. інтеграційного проекту «UkrELib – Електронна бібліотека: Центри знань в університетах України»); з появою та розвитком платформи Web 2.0 та інтерактивного Інтернету працівники бібліотек ВНЗ засвоюють роботи в соціальних мережах, відеосервіси You Tube, Вікіпедія, блогі та інші нові сервіси; забезпечують збереження та інформаційну безпеку електронних бібліотечних ресурсів; вступили в еру мобільного Інтернету; визнають Інтернет як єдине комунікаційне середовище інформаційного суспільства.

- Бібліотеки ВНЗ США (90-і роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.): орієнтація на обслуговування користувачів повними текстами в режимі віддаленого доступу (24 x 7); подальші удосконалення АБІС як могутньої універсальної інтегрованої системи – ядра бібліотеки інформаційного суспільства; дія в академічних бібліотеках електронних резервів, служб ЕДД; зростання передплати на електронні журнали; ліцензування онлайн-повнотекстових БД; збільшення кількості цифрових бібліотек; зародження в 2001 р. Руху Відкритого Доступу та подальше активне збільшення контенту в інституціональних репозитаріях відкритого доступу (Open Access Institutional Repositories); розповсюдження проектів з активного створення власних бібліотечних соціальних мереж; застосування супутникових технологій, технологій Web 3.0.

Таким чином, порівнюючи завдання третього етапу інформатизації і керуючись тезою М. Карташова - «сравнимо в библиотечном деле лишь то, что выполняет одну и ту же задачу, одну и ту же функцию» (рос.) [12, с. 129], можемо прийти до висновку, що в цей період бібліотеки ВНЗ України та інших держав пострадянського простору скоротили відставання в часі і наблизились до бібліотек США в частині оволодіння комп'ютерними технологіями. Загальна тенденція сучасного етапу – орієнтація на виконання завдань з обслуговування користувачів повними текстами у режимі віддаленого доступу. Така орієнтація на повні тексти в електронному форматі є загальною характеристикою сучасного етапу інформатизації бібліотек вищих навчальних закладів України та США. Саме в цей період завдяки вирішенню основних завдань інформатизації відбулася трансформація бібліотек вищих навчальних закладів в бібліотечно-інформаційні центри. Але при цьому бібліотека

зберігає притаманні їй функції; вона лише змінює акценти із збереження інформації та обслуговування користувачів локальними обмеженими фондами матеріальної інформації на організацію доступу до віддалених ресурсів через посилення аналітичних функцій [6].

Результатом проведеного дослідження стало досягнення поставленої мети щодо визначення основних етапів інформатизації бібліотек вищої школи України та США, проведення порівняльної характеристики напрямків і завдань інформатизації в умовах сучасної трансформації бібліотек ВНЗ. Зроблено наступні висновки:

- в процесі інформатизації бібліотеки ВНЗ України та США проходять етапи модернізації, інновації, трансформації.

- на першому етапі інформатизації (модернізації), в першій фазі впровадження новітніх інформаційних технологій в обох країнах, виконання завдань зі створення електронних каталогів стало засобом модернізації процесу підтримки традиційних карткових бібліотечних каталогів. Другий етап (інновація) став періодом виконання завдань з широкого застосування НІТ в бібліотечних процесах і створення в бібліотеках умов доступу до електронних ресурсів для користувачів. Цей етап характеризується виникненням якісних змін в діяльності бібліотек ВНЗ. Загальна тенденція сучасного етапу діяльності бібліотек (трансформації) – орієнтація на виконання завдань з обслуговування користувачів повними текстами у режимі віддаленого доступу;

- основними напрямками інформатизації бібліотек ВНЗ є: 1) створення умов засвоєння необхідного рівня автоматизації діяльності і входження до відповідних інформаційних мереж; 2) забезпечення безперешкодного доступу до інформації користувачам; 3) створення відповідної системи доступу, представлення, використання інформації в галузі освіти; 4) забезпечення представництва генеруємої у ВНЗ інформації в інформаційних мережах;

- на сучасному етапі трансформації в бібліотечно-інформаційні центри бібліотеки ВНЗ України скоротили відставання в часі і наблизились до бібліотек США в частині оволодіння комп'ютерними технологіями.

Подальші розвідки будуть спрямовані на виявлення та розгляд нових комунікаційних моделей діяльності бібліотек ВНЗ, чинником формування яких є інформатизація.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ільганаєва, В. О. Інституалізація сфери інформаційної політики і проблема вибору стратегічних напрямів [Текст] / В. О. Ільганаєва // Вісн. Харк. держ. акад. культури: зб. наук. праць. – Х., 2001. – Вип. 6. – С. 242-247.

2. Дайзарда, У. Наступление информационного века [Текст] // Новая технократическая волна на Западе. – М., 1986 – С. 343-355.
3. Ерёменко, Т. В. Информатизация вузовских библиотек в России и США: сравнительный анализ: монография [Текст] / Т. В. Ерёменко. – М.: Пашков дом, 2003. – 297 с.
4. Брофи, П. Современная библиотека учебного заведения [Текст] / Питер Брофи; пер. с англ. А. Б. Лисица, Е. В. Маяковской; науч. ред. пер. И. Л. Шрайберг. – М.: Издательство «Омега-Л», 2009. – 307 с.
5. Апшай, Н. І. Стратегічні орієнтири розвитку бібліотек вищих навчальних закладів в умовах реформування освіти в Україні: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Н. І. Апшай. - Х.: ХДАК, 2005. – 21 с.
6. Шемаєва, Г. В. Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій: монографія [Текст] / Г. В. Шемаєва; Харк. держ. акад. к-ри. – Х.: ХДАК, 2008. – 289 с.
7. Колесникова, Т. Информатизация библиотек ВНЗ: шляхи еволюції та сучасний стан [Текст] / Тетяна Колесникова // Вісник Книжкової палати. – 2010. – № 2. – С. 25-28.
8. Колесникова, Т. О. Сучасна бібліотека ВНЗ: моделі розвитку в умовах інформатизації [Текст] / Т. О. Колесникова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2009. – № 4. – С. 57-63.
9. Кириленко, О. Г. Розвиток інформаційних технологій в бібліотеках ВНЗ України: сучасний стан та перспективи [Текст] / О. Г. Кириленко // Діяльність бібліотек вищих навчальних закладів у світлі модернізації вищої освіти: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Севастополь, 19-21 травня 2009 р. – Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2009. – С. 3-7.
10. Шрайберг, Я. Л. Мировые тенденции развития библиотечно-информационной сферы, их отражение на пространстве СНГ [Текст] / Я. Л. Шрайберг // Науч. и техн. б-ки. – 2005. – № 1. – С. 25-47.
11. Земсков, А. И. Системы открытого доступа к информации: причины и история возникновения [Текст] / А. И. Земсков, Я. Л. Шрайберг // Науч. и техн. б-ки. – 2008. – № 4. – С. 16-29
12. Карташов, Н. С. Сравнительное библиотековедение: Учебник для студентов библиотечных факультетов вузов культуры и искусства [Текст] / Н. С. Карташов. – М.: Изд-во МГУКИ; ИПО Профиздат, 2000. – 334 с.
13. Маккалум, С. «Автоматизация в России будет развиваться так же, как и в Америке» [Текст] / С. Маккалум // Библиотека. – 1997. – № 1. – С. 16-17.
14. Lynch, C. From Automation to Transformation: Forty Years of Libraries and Information Technology in Higher Education / Clifford Lynch // Educause Review. – 2000. – V. 35:1 (January/February). – P. 60-68.